

Кандидат: мр Милена Зорић

Тема: СЛАВЕНИЗМИ И КЊИШКЕ РЕЧИ У ДРАМСКИМ ДЕЛИМА ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА – ТРАГЕДИЈЕ И РАНЕ КОМЕДИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
1. Датум и орган који је именовео комисију Наставно-научно веће Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду, 18. марта 2016.
2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен: 1. др Исидора Бјелаковић, доцент; ужа научна област: Српски језик и лингвистика; 16. 11. 2012; Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, ментор 2. др Љиљана Пешикан Љуштановић, ред. професор; ужа научна област: Српска и јужнословенске књижевности са теоријом књижевности, 8. 7. 2010; Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду 3. др Александар Милановић, ванр. професор; ужа научна област: Српски језик; 11. 3. 2014; Филолошки факултет Универзитета у Београду
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
1. Име, име једног родитеља, презиме: Милена, Слободан, Зорић
2. Датум рођења, општина, република: 21. 4. 1980, Нови Сад, Република Србија
3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 3. 7. 2010, Нови Сад, Књижевнојезички идиоми у делима Павла Јулинца
4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: филолошке науке
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
СЛАВЕНИЗМИ И КЊИШКЕ РЕЧИ У ДРАМСКИМ ДЕЛИМА ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА – ТРАГЕДИЈЕ И РАНЕ КОМЕДИЈЕ
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикона и сл.
Докторска дисертација мр Милене Зорић садржи 295 страна и подељена је на 7 поглавља. 1. УВОД И ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР РАДА (1–3); 1.1. ПРЕДМЕТ, ЗАДАЦИ И ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА (3–4); 1.2. СЛАВЕНИЗМИ – СТАТУС И ОДРЕЂЕЊЕ ПОЈМА (5–11); 1.3. КОРПУС И МЕТОД ИСТРАЖИВАЊА (12–13); 1.4. ДОСАДАШЊА ИСПИТИВАЊА ЈЕЗИКА ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА (14–17); 1.5. О ЈОВАНУ СТЕРИЈИ ПОПОВИЋУ И Његовом делу (17–22); 1.6. СТЕРИЈИН ОДНОС ПРЕМА ВУКУ КАО ОГЛЕДАЛО ДУХА ЕПОХЕ (22–26); 2. ФОНЕТСКИ АСПЕКТ СЛАВЕНИЗАМА И КЊИШКИХ РЕЧИ У СТЕРИЈИНИМ ДРАМСКИМ ТЕКСТОВИМА (27); 2.1. СЛАВЕНИЗМИ СА ЗАЈЕДНИЧКИМ ОСОБИНАМА СРПСКОСЛОВЕНСКОГ И РУСКОСЛОВЕНСКОГ ЈЕЗИКА (27); 2.1.1. Група /ʒd/ (27–28); 2.1.2. Суфикс /-ије/ (28); 2. 2. СЛАВЕНИЗМИ СА СРПСКОСЛОВЕНСКИМ/СРПСКИМ ФОНЕТСКИМ ОСОБИНАМА (28); 2.2.1. Екавски рефлекс <i>jama</i> (28–30); 2.2.2. Група /ʃt/ (30); 2.2.3. Вокално /r/ (31–32); 2.2.4. Српскословенски/српски рефлекс полугласника (32–33); 2.2.5. Српскословенски/српски рефлекс назала предњег реда /*e/ > /e/ (33); 2.3. СЛАВЕНИЗМИ СА РУСКОСЛОВЕНСКИМ/РУСКИМ ФОНЕТСКИМ ОСОБИНАМА (34); 2.3.1. Јекавски рефлекс <i>jama</i> (34); 2.3.2. Група /šč/ (34–35); 2.3.3. Вокално /r/ (35–37); 2.3.4. Вокално /l/ (37); 2. 3. 5. Рускословенски/руски рефлекс полугласника (38); 2.3.5.1. Рускословенски/руски рефлекс /*ъ/ > /e/ (38–39); 2.3.5.2. Рускословенски/руски рефлекс /*ъ/ > /o/ (39–41); 2. 3. 6. Рускословенски/руски рефлекс назала предњег реда /*e/ > /'a/ja/ (41); 2. 4.

СЛАВЕНИЗМИ СА МЕШОВИТИМ ГЛАСОВНИМ ОСОБИНАМА – СЛАВЕНОСРБИЗМИ (42); 2.4.1. Славеносрбизми са елементима рускословенског/руског и српског народног језика (42–43); 2.4.2. Славеносрбизми са особинама рускословенског/руског и српскословенског језика (43–44); 2.4.3. Славеносрбизми са заједничким редакцијским особинама и особинама из српског народног језика (44); 2.4.4. Славеносрбизми са особинама српскословенског и српског народног језика (45); 2.4.5. Особине српског народног језика у славенизмима без изражених редакцијских особина (45–46); 2.5. КОНКУРЕНЦИЈА МЕЂУ СЛАВЕНИЗМИМА НА ОСНОВУ ФОНЕТСКИХ ОДЛИКА (46–47); 2.6. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА (47); 3. ТВОРБЕНИ АСПЕКТ СЛАВЕНИЗАМА И КЊИШКИХ РЕЧИ У ДРАМСКИМ ДЕЛИМА ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА (48–49); 3.1. Суфикси (49); 3.1.2. Именице (49); 3.1.2.1. Именице мушког рода (49–55); 3.1.2.2. Именице женског рода (55–59); 3.1.2.3. Именице средњег рода (59–64); 3.1.2.4. Творбена синонимија код именица (64–67); 3.1.3. Придеви (67–72); 3.1.4. Глаголи (72–77); 3. 2. ПРЕФИКСИ (77–878); 3. 3. ТВОРБА КОМПОЗИЦИЈОМ (88–89); 3.3.1. Композиција именица (89); 3.3.1.1. Творбени типови именичких сложеница (89–94); 3.3.1.2. Ендоцентричне и егзоцентричне именичке сложенице (94–96); 3.3.2. Композиција придева (96); 3.3.2.1. Творбени типови придевских сложеница (96–98); 3.3.2.2. Ендоцентричне и егзоцентричне придевске сложенице (99); 3.3.4. Композиција глагола (99–100); 3.4. КОНВЕРЗИЈА (100); 3.4.1. Супстантивизација (100–101); 3.4.2. Адјективизација (101–102); 3.4.3. Адвербијализација (102–103); 4. МОРФОЛОШКИ СЛАВЕНИЗМИ (ПАРТИЦИПИ И КОМПАРАТИВ) (104); 4. 1. Партиципи (104); 4.1.1. Активни партицип презента (105–106); 4.1.2. Активни партицип претерита (106); 4.1.3. Сложене форме (106–107); 4. 2. КОМПАРАЦИЈА (107–108); 5. СЛАВЕНИЗМИ И КЊИШКЕ РЕЧИ У ДРАМСКОМ ДЕЛУ ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА – ЗАСТУПЉЕНОСТ И ФУНКЦИЈА (109); 5.1. КОМЕДИЈЕ (109–115); 5.1.1. Славенизми у функцији грађења ликова (109–115); 5.1.2. Славенизми у функцији смеха (115–118); 5.1.3. Славенизми у функцији покретања драмске радње (118–119); 5. 2. ТРАГЕДИЈЕ (119–128); 6. РЕЧНИК СЛАВЕНИЗАМА И КЊИШКИХ РЕЧИ У ТРАГЕДИЈАМА И РАНИМ КОМЕДИЈАМА ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА (129); 6.1. МИКРОСТРУКТУРА РЕЧНИКА (129–137); 6.2. НАПОМЕНЕ О ТРАНСКРИПЦИЈИ (137); 6.2.1. Уводне напомене (137–138); 6.2.2. Транскриптивна решења (139–152); 6.3. СКРАЋЕНИЦЕ И ОЗНАКЕ (153–154); 6.4. РЕЧНИК (155–273); 7. ЗАКЉУЧАК (274–280); ЛИТЕРАТУРА (281–295)

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација мр Милене Зорић састоји се из два дела: (1) из фонолошке, деривационе, (делимично) морфолошке и лингвостилистичке (функционалне) анализе славенизама и књишких речи у појединим драмским делима Јована Стерије Поповића и (2) из речника.

У првом поглављу – *Увод и теоријско-методолошки оквир рада* кандидаткиња даје основне податке о културноисторијској епоси о којој је реч, те о друштвено-политичком контексту у којем је средњовековна диглосија код Срба замењена књижевнојезичком полиглосијом. У оквиру ове епохе, као што је познато, конституисао се нов књижевнојезички идиом, по којем је просветитељство и остало препознатљиво – славеносрпски језик. Уз прецизну дефиницију овог типа књижевног језика, ауторка објашњава и његов основни правац развоја, који је подразумевао све већу србизацију и задржавање рускословенских/руских црта у оном домену за који српски народни у том тренутку није био довољно елабориран – у лексци.

Одлично учувавајући чињеницу да је, поред правописа и графије, структура лексикона једног писца онај језички сегмент за којим се трага приликом идентификације како језичког израза појединог писца предстандардне епохе тако и његовог става у погледу структуре књижевног језика, кандидаткиња предмет истраживања дефинише крајње прецизно, а семантички домет појма славенизам и књишка реч одређује на основу критичког приступа релевантној литератури. Славенизми у овом истраживању узети су, наиме, у значењу које им се приписује у домаћој лингвистици – под њима се подразумевају најпре (1) речи преузете из рускословенског, руског, па и српскословенског језика, где се укључује и заједнички фонд црквенословенске лексике, потом (2) позајмљенице из рускословенског/руског лексичког фонда које су делимично фонетски и/или морфолошки адаптиране према структури српског народног језика – тзв. хибриди или славеносрбизми, и коначно (3) оригиналне форме настале на српском говорном подручју, али у потпуности (или делимично) у складу са лексичким потенцијалом и творбеним моделима рускословенског или руског језика.

Поред тога, задаци и циљеви истраживања јасно су формулисани, што упућује на кандидаткињин потпун увид у грађу и потенцијал корпуса. Треба нагласити да су, у односу на ранија истраживања сличног профила, задаци у овој докторској дисертацији постављени шире, за један степен више, јер се не односе само на поље филологије него и на лингвистику, лингвостилистику и књижевност, дакле, на домен интердисциплинарног, што је у досадашњим дијахронијским истраживањима језика предстандардне епохе или заобилажено или дато у виду краћих, сегментних, непотпуних анализа.

Предмет анализе, дакле, подразумева следеће: (1) издвајање славенизама и књишких речи у драмским делима Јована Стерије Поповића – у трагедијама и раним комедијама, (2) сагледавање њихових фонетских аспеката, (3) творбену анализу, (4) утврђивање стилске и функционалне улоге славенизама у

наведеним делима и (5) формирање речника. Анализа је спроведена с циљем стицања не само детаљног увида у карактер славенизама и књишких речи, чиме би се допринело осветљавању места овог сегмента лексике у драмским делима Ј. Стерије Поповића, па и шире – у српском књижевном језику 19. века, него и у циљу јаснијег сагледавања славенизама и књишких речи као значајне карике у развоју преддуковског стандардног језика, али и „као трајне ризнице особене врсте поетске лексике у српској књижевности до данас“.

Корпус, веома зналачки формиран, обухвата дела у којима се на различите начине функционализује употреба славенизама – у трагедијама се они, наиме, јављају као основа високог, трагичког стила, а у комедијама често маркирају извештаченост и притворност особа које их користе. У питању су следећа дела: (1) *Невиност или Светислав и Милева: жалостно позориште у петъ дејствія*, 1827; (2) *Милошъ Обилићъ: юначко позориште у петъ дејствія*, 1828; (3) *Лажа и паралажа: весело позориште*, 1830; (4) *Наодъ Сумеонъ или Несрећно супружество: трагедія у петъ дејствія*, 1830; (5) *Тврдица: шаливо Позориште у три Дејства*, 1837; (6) *Зла жена: весело позориште у три дејства*, 1838; (7) *Покондирена тиква: весело Позориште у три дејства* (1838).

Посебно поглавље посвећено је прегледу досадашњих истраживања језика Јована Стерије Поповића, на основу којег се још једном јасно уочава потреба и оправданост за ово истраживање, будући да системској структурној и функционалној анализи славенизама и књишких речи, као значајне језичке и књижевне компоненте Стеријиног језика, у досадашњој лингвистичкој пракси није било посвећено довољно пажње.

Уводно поглавље завршава се причом о Ј. Стерији Поповићу, његовом животу и раду, те о односу према Вуку, на основу које ауторка веома вешто поставља Стеријину фигуру у одговарајући књижевнोजезички и историјски контекст, неопходан да истраживање оваквог профила.

Наредна поглавља ове докторске дисертације односе се на различите аспекте структурне и функционалне анализе забележених славенизама и књишких речи.

У анализираној грађи забележено је 988 славенизама и књишких речи.

Структурна анализа спроведена је, у највећој мери, по угледу како на познату монографију Светозара Стијовића *Славенизми у Вегошевим песничким делима* (1992) тако и на истраживања лексике Љ. Суботић, А. Милановића и др. Уочене правилности у истраживању структуре фонетских, деривационих и (делимично) морфолошких карактеристика славенизама и књишких речи упоређене су са резултатима досадашњих истраживања Стеријиног језика, али и са одговарајућим особинама које су уочене у језику других стваралаца предстандардне епохе српског књижевног језика (19. века, пре свега). Приликом анализе појединих речи консултовани су релевантни речници старословенског, рускословенског и руског језика (СРЕЗНЕВСКИЙ 1893–1912; ФАСМЕР 1986; ДЬАЧЕНКО 1993; ЦЕЈТЛИН 1994. и други).

Друго поглавље докторске дисертације мр Милене Зорић посвећено је разматрању регистрованих славенизама и књишких речи са *фонетског аспекта*. Прихватајући класификацију С. Стијовића (1992), грађа је подељена (1) на славенизме са заједничким особинама српкословенског и рускословенског језика (они у којима се појављује група /žd/ < /*d'/ и именички суфикс /-ије/ < /*је/), (2) на славенизме са особинама српкословенског језика (форме са екавским рефлексом јата, групом /št/, вокалним /r/, са српским/српкословенским рефлексом полугласника и рефлексом назала предњег реда /*e/ > /e/), затим (3) на оне са особинама рускословенског или руског језика (славенизми и књишке речи са јекавским рефлексом јата, са групом /šč/, групама /er/, /or/, /re/, /ro/ на месту некадашњег вокалног /r/, са групом /ol/ на месту некадашњег примарног непалаталног вокалног /l/; са рускословенским/руским рефлексима полугласника, са рефлексом назала предњег реда /*e/ > /'a/ja/) и (4) на славенизме са мешовитим особинама – славеносрбизме (на хибриде грађене по моделу: (1) рускословенски/руски + српски народни језик, (2) рускословенски/руски + српкословенски језик; (3) заједничке редакцијске особине + српски народни језик; (4) српкословенски + српски народни језик. Посебна пажња посвећена је оним славеносрбизмима код којих се појављују особине српског народног језика у књишким формама без изражених редакцијских особина.

Треће поглавље дисертације М. Зорић посвећено је *творбеној анализи* забележених славенизама и књишких речи. У складу са досадашњим истраживањима, у оквиру овог поглавља наведени су сви суфикси и префикси присутни у анализираној грађи, уз осврт на њихово порекло, семантички тип лексема уз које се везују и фреквенцију. Приликом анализе ослонац је пружала релевантна литература: Јефимова (ЕФИМОВА 2006), Цејтлин (ЦЕЈТЛИН 1977), затим Бабић (БАВИЋ 1986), Клајн (2002; 2003), Скок (СКОК 1971–1974) и др. Једини преседан у односу на ранију праксу у истраживању славенизама извршен је у погледу анализе сложеница. Као специфичан лексички слој, сложенице и творенице настале сложено-суфиксалном творбом подвргнуте су творбеној анализи, чиме је учињен напредак у односу на ранији традиционални приступ. Творби конверзијом посвећена је, такође, посебна пажња.

У овом поглављу су, дакле, најпре наведени (1) сви посведочени суфикси – по граматичким категоријама – именице (мушки, женски, средњи род), придеви и глаголи, (2) затим је дат преглед префикса, а потом је (3) спроведена творбена анализа сложеница, у оквиру које су разматране и чисте композите и оне

настале сложено-суфиксалном творбом (према граматичким категоријама – именице, придеви, глаголи), да би на крају (4) биле анализирани лексеме настале конверзијом (супстантивизацијом, адјективизацијом и адвербијализацијом).

Суфикси и префикси дати су азбучним редом уз прецизне статистичке податке, уз посебан закључни осврт о учесталости појављивања и творбеној синонимији суфикса.

Истраживање је показало да су међу именичким суфиксима најбројни следећи: /-ије/, /-ост/, /-ство/-ество/. Међу суфиксима који припадају именицама типа *nomina agentis*, најчешћи су /-тељ/, /-ица/ и суфикс /-ац/-ец/. Анализа придевских суфикса указује на суфикс /-(а)н/-(е)н/ као најчешћи, док је суфикс /-еск/ заступљен мање него што је очекивано. Међу глаголским суфиксима најчешћи је онај који се употребљава као средство итеративације глагола /-ава/, а који има исту функцију и у српским народним говорима.

Када су у питању префикси, међу најбројнијим су: /с-/со-/ /по-/ /из-/ /о-/ /у-/ /при-/ /в-/во-/ /воз/, док се они који су карактеристични за српскословенски лексички слој (/ва-/ /са-/) јављају само по једном.

Примењујући савремену дериватолошку анализу, композите су најпре посматране у зависности од тога да ли је реч о чистим сложеницама или онима које су настале сложено-суфиксалном творбом. Поред детаљне анализе сложеничких конституената, посебна пажња посвећена је и семантичком односу међу њима на основу којег је реализована позната подела на ендосентричне и егзосентричне композите.

Конечно, истраживање указује на то да је конверзија највише је заступљена у процесу адвербијализације. Поред тога, као уочљив лексички слој издвајају се и придеви настали процесом адјективизације од партиципа.

Четврто поглавље *Морфолошки славенизми (партиципи и компаратив)* односи се на анализу две категорије које се, сасвим оправдано, не могу посматрати са творбеног, него са морфосинтаксичког аспекта, али на оне категорије којима је ипак, како исправно примећује ауторка, потребно посветити одређену пажњу јер представљају значајан део језика Стеријиних комедија и трагедија. Реч је о партиципима (пасивни партицип презента, активни партицип презента и активни партицип претерита) и о формама компаратива и суперлатива. Анализа указује на то да су у грађи у већој мери заступљене форме компаратива и суперлатива које су уклопљене у систем српског народног језика. Примери са рускословенским/руским наставцима срећу се у титулама које су регистроване у пратећим текстовима, те се они не могу посматрати као део активног језика било писца било његових јунака.

Пето поглавље рада Милене Зорић насловљено је *Славенизми и књишке речи у драмском делу Јована Стерије Поповића – заступљеност и функција* и обухвата два потпоглавља: *Комедије* и *Трагедије*. Овај сегмент рада иновативан је и представља научни допринос дубљем сагледавању функције језика у Стеријином драмском делу.

Ауторка разматра славенизаме и књишке речи у Стеријиним раним комедијама поређаним хронолошким редом (и то, сматрамо с пуним правом, не према времену објављивања већ према ауторовом исказу о времену настанка), указујући на њихову улогу у карактеризацији и обликовању ликова, постизању комичког несклада и у покретању комичке радње. Иако је указивање на језичке особености и досад било један од основних поступака у анализи Стеријине комедиографије, сматрамо да је Милена Зорић остварила неке вредне помаке, и то пре свега захваљујући властитој компетентности у домену језика и несумњивом аналитичком таленту. То нарочито важи за померање устаљених, унеколико окошталих ставова према славјанском као језику – маски и посебно за пажљивију и продуктивнију анализу улоге језика у карактеризацији ликова. Она, рецимо, управо истанчаном анализом употребе славенизама и књишких речи, показује да унеколико механичко успостављање паралела између Алексе и Ружичића није оправдано и обликује сложенију и упечатљивију анализу Ружичићевог и Јеличиног лика као трагикомичних драмских фигура којима је маска прирасла за лице.

Овome следи разматрање функције славенизама и књишких речи у раним трагедијама, спроведено као детаљна, делу примерена анализа. Ауторка документовано показује како су, на супрот драматуршки функционалној полиглосији Стеријиних раних комедија, славенизми и књишке речи у трагедијама заступљени „мање-више на исти начин, али са неједнаком функционалношћу када је реч о књижевној вредности ових дела“. Тако у *Светиславу и Милеви* и *Находу Симеону* они функционишу „као типични инструментариј сентименталног и мелодрамског стила“, који подједнако користе и главни и споредни ликови трагедије, укидајући нужну језичку динамику и разноврсност, као и функционалност у карактеризацији ликова. Истовремено, и то је, верујемо, један од важних доприноса рада Милене Зорић, показује се да управо драматуршки ефектна употреба славенизама и књишких речи и њихово контрастирање с народним језиком, када је реч о трагедији *Милош Обилић*, функционише „као основ естетски упечатљиве језичке разноликости ликова и емотивног набоја драме“. Истанчана језичка анализа текста, прераста у овом поглављу у врло успешну књижевну и драматуршку анализу, што је послужило као основ за неочекиван, али тим значајнији закључак да би се уз пажљиву језичку редактуру и редитељску инвентивност, Стеријин *Милош Обилић* могао вратити на српску сцену. Несумњив квалитет овог сегмента рада представља и шире, аналитички продуктивније, сагледавање Шекспировог утицаја на Стерију, пре свега уочавање могућих

рефлекса *Хамлета*, који се не помињу у претходним анализама ове трагедије.

Посебну вредност овог поглавља рада Милене Зорић, поред већ наведених аналитичких досега, представља учачавање како се „унутар временски и жанровски блиског круга дела показује Стеријина склоност да мења приступ и поступке и да, у извесној мери, полемише не само са својим савременицима и духом епохе већ и с властитим делом“. Полазећи од општих полазишта садржаних у *Уводу* и комплексног сагледавања Стеријиног односа према језику и Вуковим језичким реформама, она остварује иновативан и продубљен увид у полиглосију разматраних дела, сагледавајући је не само као рефлекс класицистичке поетике већ и као снажан избој пишчеве стваралачке индивидуалности.

Шесто поглавље истовремено означава и почетак другог дела ове докторске дисертације. Реч је о *Речнику славенизама и књишких речи у трагедијама и раним комедијама Јована Стерије Поповића*. Самом речнику, међутим, претходе два веома минучиозна уводна поглавља која читаоца уводе у микротуру речника и податке о решењима и проблемима приликом транскрипције грађе.

Речник у овој докторској дисертацији конципиран је, у основи, према постулатима примењеним у изради речника славеносрпског језика са минималним али неопходним одступањима. Одреднице у речнику транскрибоване су како према упутствима А. Младеновића (1979), тако и на основу устаљене праксе у оквиру пројекта Матице српске *Писци предстандардног периода српског књижевног језика и њихова дела*.

Посведочена грађа (укупно 988 славенизама и књишких речи) дата је крајње педантно, прегледно, а лексикографски чланак подразумева следеће сегменте: (1) одредницу, (2) граматички информацију, (3) етимологију, (4) оригинални графички лик, (5) стилске маркере, (6) дефиницију, (7) потврду/потврде са ознаком дела и стране на којој је дата лексема регистрована, (8) синониме (под ознаком Уп.), (9) вишечлане лексичке јединице и изразе чији управни члан има статус одреднице (под ознаком Изр.), (10) податак о томе да ли је дата лексема забележена у Вуковом *Српском рјечнику* из 1852. године.

Последње поглавље – *Закључак* – садржи прегледне и добро образложене податке о резултатима истраживања, али указује и на могућности за будућа истраживања (нпр. контактне синонимије, односа славенизама и других слојева лексике). Поред тога, закључна разматрања потврђују пуну оправданост примењеног методолошког поступка по коме се историјска лексичка истраживања успешно могу спровести само уколико оду корак даље у односу на неопходни, али традиционални дескриптивни филолошки приступ. Удруживањем савремених дериватолошких и лексиколошких приступа са афирмисаним методама дијахронијских истраживања и интердисциплинарним приступом, у овом случају – сагледавањем функционалности истраженог лексичког поља у књижевноуметничком делу – ауторка мр Милена Зорић показала је то на најбољи начин.

Предочени списак литературе, дат на крају тезе, са великим бројем референци на српском и руском језику, превазилази насловом задате кључне речи/појмове јер се у њему, наиме, налазе референце из домена историје српског језика, дериватологије, лексикологије, лексикографије, лингвостилистике, књижевне историје, драматургије.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

уз напомену:

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

1. Славенизми у Стеријиним драмским делима – именички суфикси. *Теме језикословне у србистици кроз дијахронију и синхронију. Зборник у част Љиљани Суботић*. Нови Сад: Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику, 2016. (рад је прихваћен за штампу; потврда о прихватању рада дата је у прилогу)

2. Славенизми као вид карактеризације ликова варалица у Стеријиним комедијама „Лажа и паралажа“ и „Покондирена тиква“. *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику*, 50. Нови Сад, 2014: 81–91.

3. Славенизми и књишке речи у контексту „Лаже и паралаже“ Јована Стерије Поповића. *Први међународни интердисциплинарни скуп младих научника друштвених и хуманистичких наука КОНТЕКСТИ*, 1. децембар 2012. *Зборник радова*. Нови Сад, 2014: 345–357. Електронско издање: <http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2014-0>

4. Неколико речи о статусу и идентификацији славенизама. *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, LXI/3. Нови Сад, 2013: 811–818.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација под насловом *Славенизми и књишке речи у драмским делима Јована Стерије Поповића – трагедије и ране комедије* као свој основни предмет истраживања поставља анализу славенизама и књишких речи у појединим Стеријиним драмским делима, дакле, у оним текстовима који представљају релевантан сегмент рада једног од најзначајнијих српских писаца 19. века. Анализа је спроведена на репрезентативном корпусу који подразумева три трагедије – *Светислав и Милева* (1827), *Милош Обилић* (1828), *Наход Симеон* (1830) и четири ране комедије – *Лажа и паралажа* (1830), *Тврдица* (1837), *Покондирена тиква* (1838) и *Зла жена* (1838). Будући да је уочавање функције славенизама и књишких речи један од основних циљева овог истраживања, корпус је добро формиран и тематски разуђен, што ће се показати и у резултатима анализе – док у трагедијама славенизми представљају симбол високог стила, у комедијама они указују на претеривање и извештаченост особа које их употребљавају.

Ексерцирана грађа најпре је анализирана са фонетског и творбеног аспекта, а потом је разматрана стилска и функционална улога регистрованих славенизама и књишких речи.

Грађа је дата у виду речника у којем је уз сваку одредницу дата потврда из дела. Будући да су одреднице у речнику транскрибоване, ово поглавље праћено је и неопходним напоменама о начину транскрипције.

Када је реч о фонетским цртама Стеријиних славенизама и књишких речи, различити рускословенски/руски фонетизми: $/*\text{ь}/ > /e/$, $/*\text{ѣ}/ > /o/$, $/*\text{ѣ}/ > /ja'a/$ и сл. јављају се најчешће у оним лексемама које су функционално обележене, будући да припадају репликама Алексе Голића и Ружичића. Српскословенске фонетске особине се у великој мери подударају са карактеристикама српских народних говора – $/*\text{ѣ}/ > /e/$, екавски рефлекс јата, вокално $/r/$, рефлeksi полугласника. Сасвим су споредни примери у којима се појављују карактеристичне фонетске црте српскословенског језика, као што је, на пример, рефлекс предлога, односно иницијалне групе $/*\text{в}(-)/ > /va(-)/$.

Међу суфиксима најбројнији су управо они који су карактеристични за разматрани лексички слој: $/-ије/$, $/-ост/$, $/-ство/-ество/$, $/-тељ/$, $/-ица/$ и $/-ац/-ец/$, при чему се уочава да је придевски суфикс $/-ески/$ заступљен мање него што је уобичајено у оваквом типу лексике.

Када су у питању глаголски суфикси, уочава се да је најчешћи суфикс који се употребљава као средство итератизације глагола $/-ава/$, који има исту функцију и у српским народним говорима.

Анализа префикса указује на то да су најбројнији префикси $/с-/со-/$, $/по-/$, $/из-/$, $/о-/$, $/у-/$, $/при-/$, $/в-/во-/$, $/воз-/$, забележени уз глаголе, као и префикси $/не-/$, $/пре-/$ и $/без-/$.

Творбена анализа композита упућује на податак да чистих сложеница има двоструко више него изведених.

Конверзија је највише заступљена у процесу адвербијализације, што је карактеристично и за стандардни језик. Поред тога, издвајају се и придеви настали процесом адјективизације од партиципа који су прекинули своју везу с глаголом, односно изгубили процесуално значење.

Функција славенизама и књишких речи у Стеријим драмама није униформна: славенизми у различитим комедијама бивају и део језика – маске иза којег се крију себични и неморални циљеви, и израз дубоке унутрашње жудње јунака, и део језика сентиманталистичког романа, који истовремено прикрива и открива лажна осећања лика. Полиглосија се у комедијама показала и као плодотворан извор хуморних несклада и неспоразума, и као функционалан покретач радње. Насупрот полиглосији комедија, језичка монотонија у којој се готово не издвајају индивидуални идиоми појединих јунака допринела је потискивању драмског и трагичног у Стеријиним жалосним позорјима. На језичком плану ефектно се издваја само *Милош Обилић*, као уметнички успела шекспировска трагедија у којој се славенизми јављају и као део узвишеног језика јунака, као језичка маска лажи и, најзад, као извор неспоразума (слично комедијама).

<p>VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА НАПОМЕНА: Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.</p> <p>Приказ и тумачење резултата током истраживања славенизама и књишких речи у раним комедијама и трагедијама Јована Стерије Поповића одликују се</p> <p>(1) добро постављеним предметом и циљем истраживања: фонолошка, деривациона и лингвостилистичка анализа славенизама у језику драма једног од најистакнутијих српских писаца 19. века;</p> <p>(2) прецизном фонолошком и творбеном анализом великог броја лексичких јединица;</p> <p>(3) иновативним лингвостилистичким сагледавањем функције славенизама и књишких речи у њима;</p> <p>(4) успешном књижевном и драматуршком анализом,</p> <p>(5) крајњом педантношћу и умешношћу у лексикографској обради.</p> <p>Добро познавање литературе из различитих лингвистичких, стилистичких и књижевних домена допринело је квалитету спроведеног истраживања и интерпретацији ексцерпираних грађе.</p>
<p>IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: НАПОМЕНА: Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање.</p>
<p>1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме: ДА</p>
<p>2. Да ли дисертација садржи све битне елементе: ДА</p>
<p>3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци</p> <ul style="list-style-type: none"> – по корпусу и методу истраживања: славенизми у Стеријиним комедијама и трагедијама досад нису систематски и у пооптпности истражена ни са филолошког ни са лингвостилистичког аспекта – по филолошким и лингвистичким доменима истраживања: испитавање једног лексичког подсистема са фонолошког, деривативалошког и лингвостилистичког становишта; – по успешној и иновативној књижевној и драматуршкој анализи; – по урађеном речнику славенизама забележених у Стеријиним комедијама и трагедијама.
<p>4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања</p> <p>Дисертација нема недостатака који би утицали на резултате истраживања.</p>
<p>X ПРЕДЛОГ:</p> <p>На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:</p>
<p>- да се докторска дисертација прихвати, а кандидаткињи мр Милени Зорић одобри одбрана</p>
<p>-</p>

У Новом Саду, 26. марта 2016.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

доц. др Исидора Бјелаковић, ментор

проф. др Љиљана Пешикан Љуштановић

проф. др Александар Милановић